

FILMSKO VZGOJO V NAŠE ŠOLE

Najprej kratko pojasnilo: v tem razmišljanju je izvzet šolski film kot avdio-vizualno učno sredstvo, katerega vrednost je že zdavnaj soglasno priznana. Gre za stališče do celovečernega filma, ki je ali pa ni umetnost — odvisno od denarnih očetov filmskih velepodjetij in od filmskih ustvarjalcev.

Namesto uvoda naj spregovorijo mladi ljudje sami! Citati so vzeti iz gradiva, nabranega pri širši anketi med srednješolsko mladino. Pripravili smo jo v zvezi s predavanjem »O potrebnosti ali nepotrebnosti filmske vzgoje naših mladih ljudi ter o nekaterih oblikah filmskovzgojnega dela v sedanjih razmerah v šoli«. Predavanje je bilo vključeno v delo večdnevnega seminarja za prosvetne delavce, ki so se zbrali konec preteklega leta v Ljubljani, žal v premaxnem številu. Na vprašanja smo dobili mnogo presenetljivih, obširnih odgovorov.

»V šoli si želim filmske vzgoje zato, ker je zdaj film na višku, mi pa o njem malo vemo. Največkrat ne ločimo dobrih in slabih. Smejemo se tam, kjer bi se ne smeli smejati, in jočemo, kjer ne bi smeli jokati. *Film je okno v svet in mi pomembno dopolnjuje splošno izobrazbo ter kulturno razgledanost*« (17 let, TSS Ljubljana). »Iz srca si želim v šoli filmske vzgoje. Še vedno gledam filme z očmi laika, nekritično. Vem, da ni dovolj, če poznam vrsto filmskih igralcev in celo podrobnosti iz njihovega življenja. Kolikokrat je bila n. pr. poročena Ava Gardner in kolikokrat Ingrid Bergman. Ne sklepam samo po sebi, ko trdim, da mi je vse drugo o filmu — recimo scenarij, režija itd. — španska vas. Pomagajte nam, sami si ne znamo pomagati« (17 let, TSS Ljubljana). »Filmsko vzgojo si želim v okviru rednega pouka. Krožki, ki nam jih nekateri priporočajo, ne pritegnejo vseh dijakov. Vsaj dvakrat na mesec si želim po eno uro filmske vzgoje. Zamišljam si jo kot pogovor med profesorjem in dijaki. Ni nujno, da je to profesor za slovenščino — pravzaprav se najlepše pomenimo z razrednikom... Profesorji bi nas uvajali v osnovno razumevanje filmske umetnosti: nastanek in zgodovino filma, sestavne dele filma, različne zvrsti filmov itd. Obenem si dijaki želimo biti 'na tekočem'« (18 let, TSS Ljubljana). »Filmsko vzgojo v šoli si želim v obliki sistematičnih predavanj in pogovorov. Ne bi pa želela, da bi ves čas govoril samo profesor. Želim si izmenjave različnih mnenj — mi mladi gledamo na nekatere stvari drugače kot odrasli ljudje« (16 let, SVŠ Ljubljana). »Filmska vzgoja bi si morala utreti pot v šolo. Vendar ne bi bilo priporočljivo, da bi jo ocenjevali kakor druge predmete. Kakor nas zdaj zanima, bi nas v primeru ocenjevanja in guljenja za ocene ta predmet odbijal, kot nas zdaj marsikateri« (16 let, SVŠ Ljubljana). »Želim si, da bi vsaj eno uro na teden posvetili filmu. Če drugo ne, bi pretresli vsaj tekoči filmski spored, da bi dijaki, ki še ne znamo pravilno presojeti, po nepotrebnem ne zapravljali časa in denarja« (17 let, TSS Ljubljana).

Teh citatov je morda preveč, toda pri pazljivem branju odkriješ pri vsakem izmed njih nekaj novega, hkrati pa skupno osnovno ugotovitev: filmsko vzgojo si mladi ljudje želijo kot sestavni del splošne izobrazbe, splošne estetske vzgoje. Druge misli iz citatov pa lahko uporabimo vzgojitelji za izhodišče pri sestavljanju programa in pri določanju metode dela na tem področju.

Resnost, s katero so anketirani srednješolci v eni sami šolski uri obravnavali postavljena jim vprašanja, nas nekako pomirja in razveseljuje, saj preradi podvomimo o njej, posebno ob neuspehih pri učenju. Tu pa se srečujemo s samokritičnostjo in zahtevnostjo, z željami, o katerih ne moremo podvomiti in nad njimi brezbrizno zamahniti z roko.

Medtem ko smo se pri nas več let ustavljali ob vprašanju, ali je filmska vzgoja potrebna ali ne, posebno še v šolah, in do danes navkljub močnim, pre-

pričljivim razlogom še nismo enotnega mišljenja, se drugod po svetu že uveljavljajo najrazličnejše bolj ali manj pozitivne metode v tej smeri estetske in kulturne vzgoje mladega človeka. Znano je na primer delovanje številnih otroških in dijaških filmskih klubov v zahodnem svetu, znani so »preventivni« ukrepi katoliške, protestantske in drugih cerkva, ki na vidnem mestu analizirajo tekoče filmske sporede in usmerjajo ogled filma s pripombami za otroke in odrasle. No, dvomim, da jim to vedno uspe, toda v primerjavi z našimi zakasnelimi filmskimi kritikami imajo verjetno še vedno močnejši odmev in učinek.

Pri nas pa mnogo, da ne rečem večina, profesorjev in učiteljev še vedno meni, da množična filmska vzgoja ni potrebna. Kogar film izredno zanima, menijo, naj sodeluje pri filmskih krožkih. Preostali, večji del mladine, ki ravno tako obiskuje filmske predstave, pa naj bo potemtakem še nadalje prepuščen stihijskemu vplivu filma. In vendar je znano, da je film postal za jugoslovansko mladino — tako je pokazalo posvetovanje vzgojiteljev v Novem Sadu — za kakih 70 do 80 odstotkov privlačnejši od gledališča in knjig.

Pri tem odstotku smo skoraj zaskrbljeni, kako bi ohranili otroka in mladince za knjigo. Toda tudi tu si lahko pomagamo s filmom, kakor se to sliši čudno in za nekatere menda kar neverjetno. Iz izkušenj vem, da lahko mladega človeka prepričaš ravno v zvezi s filmom o trajni, neminljivi vrednosti klasičnega leposlovnega dela, ki ga lahko ponovno in ponovno jemljemo v roke in si vedno znova osvajamo njegove lepote. Film pa zapusti le trenutne vtise, posebej še, če ni umetniško prepričljiv, in si ga brez večkratnega gledanja ter temeljitih analiz ne moremo tako prisvojiti kot knjigo. Saj lahko govorimo o sugestivni moči jezika v knjigi ter o površnem dojemanju dialogov v filmu itd. Primerjajmo klasična dela iz svetovne književnosti in njih priredbe za filmske scenarije: le redko je film enakovreden umetniški moči knjige.

Pri nas prevladuje potemtakem nekaka mlačnost in nezavzetost za filmsko vzgojno delo, drugod po svetu pa izhajajo znanstvene razprave in študije, zrasle iz psiholoških opazovanj v zvezi z doživljanjem in podoživljanjem filma, v zvezi s potrebnostjo in metodami filmske vzgoje v šoli in izven nje. In to v deželah, kjer niti ne poudarjajo toliko zdrave, na najnaprednejših temeljih oblikovane osebnosti, kot si jo želimo v razvoju socialističnih družbenih odnosov.

Pri pregledu nekaterih tujih publikacij o filmskovzgojnem delu me je najbolj presenetila knjiga jezuita, profesorja Amgwerda iz Švice »Der Film im Dienste der Kultur und der Erziehung«. Iz tega dela je razvidna neverjetna zavzetost za uvajanje filmske vzgoje v šole — seveda na temeljih idealističnega pojmovanja življenja. In vendarle si upa pater Amgwerd citirati celó Lenina in Stalina, med drugim klasično Leninovo tezo o filmu: Izmed vseh umetnosti je za nas najvažnejši film. Naj ne izzveni narobe, če citiram eno izmed programskih ugotovitev ranjkega Pija XII. o idealnem filmu, kakršnih navaja Amgwerd več v svoji knjigi: »... Zdaj, ko je postal film za našo generacijo tako pomemben duhovni in moralni problem, ga ne morejo in ne smejo več zanemarjati vsi tisti, ki bi jim morala biti skrb za dobro mladega človeka in za njegovo prihodnost pri srcu... Isto velja za vse druge, ki se ukvarjajo z družbenimi vprašanji... Film moramo vključiti v učne načrte kot sestavni del splošne izobrazbe in kulture, kajti le tedaj bo začutila mladina v njem izobraževalni faktor in ne le golo razvedrilo... Posrečiti se nam mora, da pojasnimo mladini najosnovnejše stvari o filmu. S poznavanjem filmske abecede se bo povečalo zanimanje za kakovost filma. S kasnejšo filmsko vzgojo pa se bo stopnjevala zahtevnost mladih gledalcev... Tako bo postal film temelj za novi humanizem...«

Vsekakor zanimive misli! Zanimive v primerjavi s stališči nekaterih naših vzgojiteljev, ki še vedno ne vidijo v filmu hkrati najboljšega ali pa tudi najvarnejšega prijatelja mladine ter odklanjajo svojo pomoč ter sodelovanje pri filmski vzgoji z oportunizmom različnih stopenj. In s tem v zvezi še odgovori naših srednješolcev na vprašanje, ali so v šoli kdaj obravnavali film — kakorkoli že. Med skoraj tri sto odgovori dijakov, ki se zdaj šolajo na ljubljanskih strokovnih šolah, doma pa so iz najrazličnejših krajev Slovenije, najdeš le kakih pet, šest primerov, ki pritrjujejo vprašanju:

»O filmu nismo nikoli govorili, razen včasih pri razredničarki, ki je za to ukradla kakšno urico« (15 let, Pobrežje, Maribor). »Razrednik nas je večkrat usmerjal k pravilnemu gledanju filmov. Svaril nas je pred kavbojkami. (No, s tem se ne strinjam popolnoma! Op. J. P.) Danes sem mu hvaležna in vem, da mu veliko dolgujem« (15 let, Novo mesto). »O filmih smo govorili pri moralni vzgoji, pa bolj poredkoma« (16 let, Kranj).

Vsi drugi odgovori pa se začenjajo z nikoli. Ne pravim, da moramo te odgovore posplošiti na vse slovenske srednje in strokovne šole, vendar bi si upala trditi, da bi prevladovali tudi v primeru, če bi naša anketa zajela vso srednješolsko mladino. Za ilustracijo tega »nikoli« še dve posebni cvetki:

»Naš razrednik nam je vedno govoril, da je film pohujšljiv in neumen. Ne vem, komu naj verjamem, njemu ali mami, ki mi filme priporoča, češ da se bom iz njih naučila več, kot mi more dati sama šola« (16 let). Dostikrat smo dobili kak ukor, ker smo kljub prepovedi hodili v kino. Pri moralni vzgoji smo se morali javljati, kdo je kršil prepoved. Gledali smo lahko samo šolske filme« (15 let, Krško).

Mislim, da po vsem tem, kar lahko razberemo iz citatov, ne moremo več dvomiti o potrebnosti filmske vzgoje v šoli, posebno v višjih razredih osemletk, na strokovnih šolah in na samih srednjih šolah. Vsi, ki se danes že ukvarjamo s filmsko vzgojo mladine, smo na tem področju samouki, kajti doslej na naših višjih in visokih šolah še ni bilo predmeta, ki bi seznanjal prihodnje prosvetne delavce s problematiko filma, se ukvarjal z njegovo zgodovino, tehniko ter z njegovim idejno umetniškim poslanstvom. Izjema je, kolikor mi je znano, le Akademija za igralsko umetnost.

Že omenjeni seminar za prosvetne delavce, ki so se v glavnih obrisih seznanili s filmom glede na njegov odmev v šoli, je pokazal veliko potrebo, da bi čimprej posredovali študentom na filozofski fakulteti, vsaj na slavistiki, in na Višji pedagoški šoli primerno znanje in izobrazbo na tem področju. Dokler pa to ne bo zaživel v praksi, smo prepuščeni lastni iznajdljivosti, odvisni predvsem od dobre volje in od zanimanja za filmsko problematiko. Pomagamo si lahko s kvalitetnim filmskim tiskom, ki ga posebno v drugih republikah ni tako malo kot pri nas.¹

¹ V tolažbo naj povem, da pripravlja Zveza prijateljev mladine več priročnikov, namenjenih pedagoškim delavcem. Ti priročniki bodo postopno izpopolnili našo filmsko literaturo. Najprej izide Vitka Muska knjiga o zgodovini filma, nato zapiski Vladimirja Petriča »Teorija filma«. V posebni brošuri bo izšlo gradivo, uporabljeno na omenjenem seminarju prosvetnih delavcev. Dobrodošel, duhovit vodnik po filmskem svetu bo knjiga znanega francoskega filmskega publicista Georges-a Sadoula, ki jo prevaja France Brenk. Od že znanih filmskih revij je uporabna slovenska revija »Film«, ki nas seznanja z domačim in tujim filmom in je pri tem dovolj resna in objektivna, da se lahko zanesemo nanjo. Tudi jugoslovanski »Film danas« sodi med kvalitetne filmske publikacije. Nekaj za šolo uporabnih brošur v srbohrvaščini ima na zalogi Zveze prijateljev mladine v Ljubljani.

Kot sem že omenila, je potrebna mladim ljudem vsaj opora za pravilno presojo filmskega dela, naj bo dokumentarni ali celovečerni film, risanka ali kulturni film. Zdi se mi, da mora imeti vsak prosvetni delavec — ne samo slavist, ki mu navadno naložijo na kupe dolžnosti, da so le v daljnem sorodstvu z njegovo stroko — do neke mere izoblikovan odnos do umetnosti in tudi do filma, ki mu pravimo sedma umetnost. Zaradi človeške zrelosti, kritičnosti, okusa in vseh drugih privzgojenih in iz življenjskih izkušenj pridobljenih lastnosti, se mi zdi, lahko malone vsakdo izmed profesorjev že zdaj prisluhne zahtevam filmske vzgoje in jih začne v praksi uveljavljati tako, kot si sami mladi ljudje želijo: *Pomagajte nam, sami si ne znamo in ne moremo pomagati, ker še ne znamo presojati*. Seveda čakajo slavisti na tem področju odgovornejše naloge, kajti obenem s teorijo književnosti, obenem z razlago zvrsti umetnosti, različnih slogov itd. je potrebno spregovoriti tudi o filmu. Danes še ni izoblikovan načrt, po katerem naj bi potekala filmska vzgoja vzporedno z drugo estetsko vzgojo. Toda praksa nam sama veleva, kdaj je potrebno govoriti o filmu in kdaj bi bilo odveč ali preveč. Pretiravati ne kaže, tega nam ne bi dovoljeval niti skopi čas niti želje dijakov. Nespametno pa se mi zdi na primer zamolčati ali prezreti film, ki je trenutno na sporedu in nam morda živo ter prepričljivo ilustrira snov, ki jo pravkar obravnavamo, smo jo že spoznali ali pa jo bomo v kratkem načeli. Film Renéja Clementa »Gervaise« po Zolajevem romanu »Beznica« naj navedem za primer, kako nam lahko filmska umetnina nazorno poglobi šolsko znanje o naturalizmu. Ob koprodukcijskem filmu režiserja Latuade »Nevihta« pa lahko razpravljamo o Puškinovi noveli »Stotnikova hči«. Pri tem imamo še večje možnosti, da govorimo o vrednosti literarnega dela v izvirniku in v filmski predelavi. Morda imamo v dijaški knjižnici več izvodov te novele iz zbirke Kondor. V tem primeru lahko v razredu preberemo kak odlomek in ga primerjamo z ustreznim odlomkom iz filmske zgodbe. S tema zgledoma sem želela samo zanikati upravičenost mnenja, ki ga ne slišimo poredko: Ne moremo se ukvarjati s filmsko vzgojo, ker nismo dovolj podkovani na tem področju...

Kolikor vem, bo pripravila komisija za estetsko vzgojo pri Zvezi prijateljev mladine okvirne načrte za posamezna področja svoje dejavnosti, upoštevajoč pri tem dosedanje izkušnje, potrebe in želje mladine in tudi material, ki je že na razpolago oziroma bo kmalu pripravljen. Dotlej pa se moramo zadovoljiti z lastnim minimalnim programom na področju filmske vzgoje, kjer ne kaže več odlašati z delom in odklanjati pripravljenost mladine. Ta nas je voljna poslušati tudi po vseh teh letih, ko je bila v večini primerov prepuščena pozitivnim in negativnim vplivom filma brez vodstva in usmerjanja.

Pri tem delu neredko doživiš neverjetno zadoščenje, posebej tedaj, ko se dijaki navdušijo za take filmske umetnine, ki jih neizobraženo, povprečno filmsko občinstvo izžvižga ali sploh prezre.

Posebej bi kazalo omeniti filmske klube na srednjih in strokovnih šolah. Obiskujejo jih predvsem navdušeni občudovalci filmske umetnosti, ki se ne zadovoljujejo samo s posredovanjem pravilnih gledišč za presojo idejno umetniške vrednosti kakega filma, marveč hočejo prodreti tudi do najmanjših tehničnih skrivnosti za filmskim platnom. Zanimajo jih čudežno oko kamere, posebnosti trikov, scenografija in režija, značilnost filmske igre v primerjavi z gledališko, raznovrstne tehnike snemanja, skrivnost barvnega in ultrazvočnega filma, film in televizija itd. Vodstvo filmskega krožka opravlja odgovorno in težko nalogo, zato mora pogosto priskočiti na pomoč ta ali oni strokovnjak.

Ob koncu svojega razmišljanja bi naštela še nekaj tem, ki jih lahko uvrstimo v program filmske vzgoje: Nastanek in zgodovina filma. Specifične lastnosti in prednosti filmske umetnosti. Umetniško izrazna in vzgojna moč filma. Filmski scenarij in režija. Filmske aparature in tehnika snemanja. Posamezne vrste filmov (zgodovinski, biografski, glasbeni, revijski, kriminalni, kavbojski, limonade itd.). Vloga poučnega filma v šoli, na vasi, v medicini. Naš odnos do domačega filma. Problem koprodukcije pri nas itd. Nekatere teme bomo zmogli takoj, druge šele ob literaturi; nekatere sami, druge povabljen strokovnjak; nekatere pri rednih urah in spet druge v krožkih. Najbolj nujna in takoj izvedljiva pa je *idejna in estetska obravnava in ocena tekočih filmov*.

Zapiski

PRVA IZDAJA KOMUNISTIČNEGA MANIFESTA V SLOVENŠČINI

Znamenito delo Karla Marxa in Friedricha Engelsa »Komunistični manifest« je izšlo prvič v slovenskem prevodu v knjižni izdaji leta 1908, torej šestdeset let po prvi nemški izdaji. Naslovna stran te prve slovenske knjižne izdaje se glasi:

»KOMUNISTIČNI MANIFEST. Napisala Karl Marx in Friderik Engels. Preložil M. J-Č. Cena 40 vin. IV. zvezek knjižnice časopisa »Naprej!«. Idrija 1908. Izdala založba časopisa »Naprej!«. Tiskal Iv. Pr. Lampret v Kranju.«

Založbo časopisa »Naprej!« v Idriji je ustanovil leta 1907 Anton Kristan, tedanji ravnatelj Občnega konzumnega društva v Idriji in urednik socialnodemokratskega polmesečnika »Naprej!« v Idriji. V tej knjižnici je izšlo v Idriji in pozneje v Ljubljani 14 oziroma 16 zvezkov (dva ponatisa) raznih socialističnih spisov in brošur.

Knjižica ima 32 strani osmerke ter obsega tri predgovore, manifest komunistične stranke in tolmač tujih besed.

Prvi objavljeni predgovor sta napisala 24. junija 1872 v Londonu Marx in Engels, drugega je napisal 28. junija 1883 — nekaj mesecev po Marxovi smrti — v Londonu Engels sam, tretjega pa je napisal tudi Engels v Londonu 1. maja 1890, na dan, ko je delovno ljudstvo po vsem svetu prvič praznovalo na mednarodnem socialističnem kongresu v Parizu (1889) razglašeni mednarodni praznik proletariata — prvi maj. Ti predgovori zavzemajo nepolnih šest strani.

Manifest komunistične stranke sam obsega 22 strani knjižice. Razdeljen je tako, kakor sta ga razdelila že pisca sama: na uvod in na štiri poglavja: I. Meščan in proletarec. II. Proletarci in komunisti. III. Socialistična in komunistična literatura. IV. Razmerje komunistov do opozicijskih strank.

Na koncu je — kakor že navedeno — na dveh straneh »tolmač nekaterih tujih besed«, na katerega zaključku pripominja izdajatelj: »Upamo, da bo »Komunistični manifest« povsod z veseljem vsprejet« in navaja, da je dodan ta tolmač tujih besed z namenom, da bodo bralci knjižico laže razumeli.

To prvo knjižno izdajo »Komunističnega manifesta« v slovenščini je — po navedbi na prvi strani — »preložil M. J-Č«. Ta prevajalec je bil tedanji socialistični intelektualec Milan Jaklič. Ker nimam na voljo izvirnika, ne morem primerjati točnosti tega prevoda. Bralec pa lahko ugotovi, da je jezik za čas pred 50 leti lep, tekoč in za delovne ljudi, ki jim je bila knjižica dejansko namenjena, kar dobro razumljivo. Pri tem je treba upoštevati, da takrat slovensko marksistično in ekonomsko-politično izrazoslovje še nikakor ni bilo dognano in ustaljeno (saj ga celo še danes brusimo in pilimo) in so imeli tedanji prevajalci marksističnih in podobnih spisov težko delo pri iskanju ustreznih slovenskih izrazov. Naš prevajalec je imel pri tem v glavnem srečno roko, čeprav je v njegovem jeziku in pravopisu povsem razumljivo še marsikateri ostanek tedanjega slovenskega pravopisa in tedanjega načina izražanja v slovenščini. Konec Komunističnega manifesta je n. pr. preveden takole: »Komunisti zaničujejo vsako prikrivanje svojih nazorov in namer. Odkrite